
PRIJEPORI OKO ZEMLJIŠTA ZA GRADNJU KATOLIČKE
KATEDRALE I PRAVOSLAVNOG HRAMA SV. SAVE
U SPLITU 1920-IH I 1930-IH GODINA

Tomislav Donlić – Josip Dukić, Split

Osnovna škola Don Lovre Katića
Solín
e-mail: tdjonlic@hotmail.com

UDK: 349.412
726.54 : 282 (497.5 Split) "1920/1930"
726.54 : 281.961 (497.5 Split) "1920/1930"
Izvorni znanstvenirad
Primljeno 2/2013.

Sažetak

Rad se bavi pitanjem dobivanja zemljišta za izgradnju katoličke katedrale i pravoslavnog hrama u međuratnom Splitu. Na jasan se način govori o tome kako je Srpska pravoslavna Crkva stekla građevinsko zemljište za koje je u ime Biskupije splitske i makarske najprije bilo zainteresirano Društvo za gradnju nove stolne crkve. Dok su općinske vlasti nastojale iskazati objektivnost i ravnopravnost, nastojeći raditi u interesu obiju crkvenih zajednica, državne su vlasti u toj stvari pokazale vjersku pristranost te su isto zemljište, bez natječaja i javne rasprave, potpuno netransparentno dodijelile Srpskoj pravoslavnoj Crkvi za neznatan iznos. K tomu, doskora je rečeno zemljište, koje je od doba hrvatskih narodnih vladara pripadalo Katoličkoj crkvi, zamijenjeno daleko atraktivnijom zgradom samostana sv. Marije de Taurello. Stoga je splitski primjer gradnje katedrale i hrama dobar pokazatelj kako je tobožnja ravnopravnost vjerskih zajednica zajamčena svim konfesijama u Kraljevini SHS i Kraljevini Jugoslaviji Vidovdanskim ustavom, zapravo bila pusta želja, koja je u stvarnosti funkcionirala vjerski pristrano i doista sasvim drugačije.

Ključne riječi: pravoslavni hram sv. Save, Tutorstvo, Društvo za gradnju nove stolne crkve, katolička katedrala, Općinska uprava, Banska uprava, Vjerozakonska zaklada, Direkcija državnih dobara.

UVOD

Pitanja dovršetka pravoslavnoga hrama sv. Save u Splitu pojave se s vremena na vrijeme u medijskom prostoru Republike Hrvatske. Tako je na pravoslavni Božić 2010. protojerej stavrofor Nikola Škorić, starješina Svetog Save u Splitu, objavio da će se "u veljači raspisati natječaj za glavni projekt po idejnom rješenju

starom 80 godina". Potom je rekao sljedeće: "Hram svetog Save do 1941. godine zazidan je osam metara i nalazi se u dvorištu naše imovine koja je dobivena zamjenom zemljišta gdje je danas Dom zdravlja, pokraj starog Hajdukova igrališta. Radilo se o zamjeni imanje za imanje."¹

Unatoč rečenomu, pitanje gradnje i dovršetka hrama svetog Save u Splitu religiozni je i politički fenomen koji je dugo opterećivao međunacionalne i vjerske odnose u gradu Splitu. To potvrđuju i dnevopolitički politizirajući članci i rasprave kakvih je osamdesetih godina prošloga stoljeća bilo vrlo mnogo.² Korijeni tog fenomena sežu u daleku prošlost grada, i to u doba osnivanja splitske parohije 1922. godine, a možda i prije.

U Kraljevini SHS, višenacionalnoj i multikonfesionalnoj državi, Vidovdanskim je ustavom bila zajamčena vjerska ravnopravnost i jednakost. Međutim, iako formalno izjednačena s ostalim vjerskim zajednicama u Kraljevini SHS i Kraljevini Jugoslaviji, Srpska pravoslavna Crkva sebe je vidjela kao državnu Crkvu, dok je novu državu shvaćala tek kao proširenje dotadašnje Kraljevine Srbije.³ Posebnim zakonom bili su uređeni odnosi između Srpske pravoslavne Crkve i države, te je prema tome Pravoslavna crkva bila slobodna samostalno raspolagati svojom imovinom. Ona je u pogledu financiranja iz središnjega državnog proračuna bila favorizirana pred drugim vjerskim zajednicama, što je postalo predmetom spora između države i drugih crkava. Stoga je Srpska pravoslavna Crkva, uživajući zaštitu i obilatu potporu države, podrazumijevala da mora biti prisutna na čitavu državnom prostoru, s posebnim naglaskom na krajeve u kojima dotad nije djelovala. U sklopu te proklamirane ekspanzionističke politike

¹ Tanja Gattin Zebić, "Hristos se rodi: uskoro slavimo u hramu sv. Save", *Slobodna Dalmacija*, 8. I. 2010. <http://www.slobodnadalmacija.hr/Split/tabid/72/articleType/ArticleView/articleId/86549/Default.aspx> (pristup 8. V. 2012.).

² Vjekoslav Perica u člancima koji su izlazili u nastavcima u *Nedjeljnoj Dalmaciji* u ljeto 1989. godine. Istog se fenomena dotiče i u svojoj knjizi: Vjekoslav Perica, *Sveti Petar i Sveti Sava, XX vek*, Beograd, 2009.

³ Stvaranjem Kraljevine SHS ujedinile su se bukovinsko-dalmatinske mitropolije i Bosanskohercegovačka pravoslavna Crkva, a ukazom regenta Aleksandra od 17. lipnja 1920. potvrđeno je ujedinjenje svih pravoslavnih crkava u zajedničku Srpsku pravoslavnu Crkvu na čelu sa Srpskom patrijaršijom i patrijarhom Srpske patrijaršije kao poglavarom cjelokupne Srpske pravoslavne Crkve. O položaju vjerskih zajednica i konkordatu te o položaju Srpske pravoslavne Crkve u Kraljevini SHS i Kraljevini Jugoslaviji pisao je Ivan Mužić, *Katolička crkva u Kraljevini Jugoslaviji*, Split, Crkva u svijetu, 1978.

Srpska je pravoslavna Crkva 1922. osnovala splitsku parohiju, a 1926. parohiju na otoku Visu, gdje je zabilježen slučaj prijelaza viških težaka na pravoslavlje i izgradnja pravoslavne crkve.⁴ Uz višku parohiju osnovane su još i parohije u Stonu i Korčuli, gdje je u objektu napuštene crkvice sv. Barbare započela gradnja pravoslavne crkve; godine 1938. kupljeno je zemljište na Mljetu, gdje je planirana izgradnja pravoslavne crkve. Vrhunac tog djelovanja trebalo je biti podizanje pravoslavnog hrama u Splitu, katedralne crkve dalmatinske eparhije posvećene sv. Savi, gdje se nakon izgradnje hrama i pratećih objekata namjeravalo premjestiti sjedište episkopskog dvora. Tako bi se definitivno riješio prijenos pravoslavne episkopije iz Šibenika u Split.

Svi ovi slučajevi podizanja objekata Srpske pravoslavne Crkve trebali su snažno simbolički označiti nazočnost pravoslavne vjerske zajednice na hrvatskom dijelu Jadrana, a vjernici su bili domaće pravoslavno stanovništvo i tek doseljeni državni službenici uglavnom srpske nacionalnosti. U Splitu ih je tridesetih godina dvadesetog stoljeća živjelo oko dvije tisuće, a jedino je na otoku Visu zabilježen prijelaz domaćeg stanovništva s katoličke na pravoslavnu vjeru i jedino je u Visu u potpunosti ostvarena izgradnja nove crkve. Ostale crkve, iako započete, nisu do kraja završene.

U Splitu je već uoči Prvoga svjetskog rata postojao Odbor za gradnju pravoslavne crkve. Da bi se ostvario projekt podizanja pravoslavne crkve, vjernici su za tu svrhu poklonili svoje zemljište, koje se nalazilo blizu Realne gimnazije. Međutim, zbog otkidanja parcele urbanističkim planom, zemljište je proglašeno neodgovarajućim za gradnju hrama te je kao takvo prodano Općini.⁵ Naime, ubrzo nakon stupanja u zajedničku državu, Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, započele su u Splitu aktivnosti Tutorstva Srpske pravoslavne Crkve radi iznalaženja pogodnog zemljišta na kojem bi se mogao podignuti pravoslavni hram. Već je godine 1921. u dvorištu samostana sv. Marije *de Taurello*, gdje je bila smještena žandarmerijska postaja, uređena prva pravoslavna kapelica u Splitu, koja je posvećena 1924. Istodobno je i s katoličke strane Društvo za gradnju nove stolne crkve u Splitu već 1922. započelo s pronalaženjem pogodnog zemljišta za gradnju nove katedrale.

⁴ Goran Mladineo, Radovi - Zavod za hrvatsku povijest, vol. 40, 2008., 231-248. Primjer vjerskog pragmatizma: prijelaz viških težaka na pravoslavnu vjeru između dva svjetska rata.

⁵ http://hr.wikipedia.org/wiki/Benediktinski_samostan_sv._Marije_u_Splitu.

U gradu se, doseljavanjem novog stanovništva, broj stanovnika popeo na više od trideset tisuća, pa je postojeća katolička katedrala bila pretijesna. Stoga je Biskupsko sjemenište u Splitu, temeljem prethodnog poziva Biskupskog ordinarijata, stavilo svoju građevinsku parcelu sjemenišnog vrta na raspolaganje za gradnju nove katedrale. Društvo je 1924. zatražilo od Direkcije državnih dobara pripajanje zemljišta na Kraljevoj njivi, koje se naslanja na sjemenišni vrt, čime bi se dobio dostatan prostor za gradnju katedrale i hortikulturno uređenje okoliša.⁶ Vrlo brzo se pokazalo da je i Pravoslavna Crkva zainteresirana za isto zemljište, koje se nalazilo na Kraljevoj njivi, na Putu kraljice Marije, a koje je bilo u vlasništvu države. Iako su se općinske vlasti usuglasile s Društvom za gradnju stolne crkve i prema urbanističkom planu predvidjele gradnju katedrale, državne su vlasti u Beogradu bez javne dražbe izravnom pogodbom, ignorirajući zahtjeve Društva za gradnju nove stolne crkve i općinske uprave, spomenuto zemljište ustupile za neznatan iznos Pravoslavnoj Crkvi. Tako su na izravan način u Splitu, zbog povlaštenog položaja Pravoslavne Crkve, prouzročili vjerski i politički problem koji je trajao godinama i koji ni dandanas nije u potpunosti riješen.

CRKVENA IMOVINA U KRALJEVINI SHS

Crkvena imovina raznih crkvenih pravnih osoba nalazila se za vrijeme Kraljevine SHS i Kraljevine Jugoslavije većim dijelom pod upravom tzv. vjerozakonske zaklade pod Katoličkim odjeljenjem Ministarstva vjera. U Kraljevini Jugoslaviji postojale su tri vjerozakonske zaklade: Hrvatsko-slavonska, Slovenačka ili Slovenska i Dalmatinska. Imovina Hrvatsko-slavonske vjerozakonske zaklade bila je isključivo u vrijednosnim papirima, dok se slovenska i dalmatinska sastojala od posjeda i nekretnina.⁷ Dalmatinska vjerozakonska zaklada, pod čijom se upravom nalazio samostan sv. Marije *de Taurello*, osnovana je carskom odlukom od 25. lipnja 1821. iz državne odštete za ukinutu crkvenu desetinu.⁸ Iz te se zaklade isplaćivala pomoć za potrebe popravka

⁶ Državni arhiv u Splitu, u daljnjem tekstu HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1176. Odgovor Direkcije državnih dobara od 29. VII. 1924., br. 2616.

⁷ Ivan Mužić, *Katolička crkva u Kraljevini Jugoslaviji*, Split, Crkva u svijetu, 1978., 105.

⁸ *Isto*.

starih i izgradnju novih crkava, različite donacije, školovanje sjemeništara i bogoslova te za uzdržavanje siromašnih, bolesnih i umirovljenih svećenika. Vlasti su mnoge objekte davale u najam, a samo bi dio od spomenutih sredstava vraćale Crkvi preko Ministarstva financija i Ministarstva vjera te Odjela za bogoštovlje lokalne ispostave vlasti. Razne molbe koje bi župnici preko svojih biskupija prosljeđivali Odjelu bogoštovlja pri Ministarstvu vjera, razmatrale bi se i doneseno bi se rješenje istim putem vraćalo natrag do biskupija, odnosno župa.

Kraljevina SHS upravu je nad spomenutom zakladom naslijedila od Austro-Ugarske. Prema austrougarskim zakonima vlasti su bile samo upravitelji tih zaklada, koje su same po sebi bile pravni subjekti, sa svrhom da služe interesu onih u čije je ime i od čije je imovine osnovana, a to je Katolička Crkva.⁹ U tom smislu nije bilo dopušteno raditi nikakve transakcije s crkvenim zemljištem bez prethodno dobivene suglasnosti vlasnika, a to je Katolička Crkva.¹⁰

Sve su vjerske zajednice u Kraljevini SHS u duhu vjerske ravnopravnosti, zajamčene Vidovdanskim ustavom, bile slobodne samostalno raspolagati svojom imovinom. Jedina kojoj to ustavno pravo nije bilo dopušteno, bila je Katolička Crkva. Treba ipak reći da su se mnogi zalagali za dosljednu ustavnu i zakonsku provedbu, među ostalima i Mihajlo Lanović, načelnik odjela Katoličkog odjeljenja u Ministarstvu vjere. On se javno zalagao da se imovina "vjerozakonske zaklade vrati pod upravu Katoličke crkve, navodeći da kad sve ostale usvojene vjeroispovjesti same rukuju svojom imovinom da se i Katoličkoj crkvi predaju ove njezine zadužbine, sve kad imovinska autonomija vjerskih organizacija i ne bi bila onako u državnom Ustavu izrijeком navedena".¹¹

Austrijski konkordat iz 1855. pitanje crkvene imovine u Vjerozakonskoj zakladi uredio je tako da je ta imovina bila priznata kao vlasništvo Katoličke Crkve i sve su se odluke u vezi s vlasništvom donosile u dogovoru s crkvenim vlastima. Stoga se, u očekivanju potpisivanja konkordata 1925. između Kraljevine SHS i Katoličke Crkve, očekivalo i od Kraljevine SHS da će

⁹ Mihajlo Lanović, *Vjerozakonske zaklade*, Zagreb, 1927., 25.

¹⁰ Iz okružnice biskupa Kvirina Klementa Bonefačića, *List Biskupije splitsko-makarske*, br. 11-12, god. 1936., 137-139.

¹¹ Iz okružnice biskupa Kvirina Klementa Bonefačića, *List Biskupije splitsko-makarske*, br. 11-12, god. 1936., 138.

postupati na isti način.¹² Međutim, učinjeno je sasvim suprotno. Vlasti su crkvenu imovinu u Vjerozakonskoj zakladi prisvojile i iskorištavale. U prilog tomu govori podatak iz 1924., kada je država od godišnjega najma prostorija splitskoga samostana sv. Marije *de Taurello* utržila 26.400 dinara,¹³ dok je za brojne crkvene nekretnine upisane u zakladu država Vjerozakonskoj zakladi u Dalmaciji plaćala za proračunsku godinu 1926.-1927. samo 10.000 dinara.¹⁴ Tek je s potpisivanjem Konkordata 1935. imovina Vjerozakonske zaklade vraćena Katoličkoj Crkvi jer su ovlasti za upravljanje imovinom dobili djelokružni ordinariji.¹⁵

DRUŠTVO ZA GRADNJU NOVE STOLNE CRKVE U SPLITU I POKUŠAJI GRADNJE NOVE KATEDRALE

Društvo za gradnju nove stolne crkve u Splitu, okupljeno oko predstavnika Crkve, predvodili su biskup Kvirin Klement Bonefačić i don Frane Bulić, ugledni konzervator i arheolog, te gradonačelnik Ivo Tartaglia, kao predstavnik Općine. Društvo je s aktivnostima započelo 1922., želeći pronaći prihvatljivo zemljište za izgradnju nove katedrale. S tom se svrhom Biskupski ordinarijat dopisom obratio ostalim crkvenim zajednicama i crkvenim ustanovama u gradu¹⁶ tražeći da svoja zemljišta stave na raspolaganje Biskupiji, uz mogućnost kupnje ili zamjene. Tako se na poziv Biskupskog ordinarijata odazvalo i Biskupsko sjemenište u Splitu, koje je stavilo na raspolaganje sjemenišni vrt. Sjemenišni je vrt zajedno sa zemljištem koje se nalazilo ispod zida, do Puta kraljice Marije na Kraljevoj njivi,¹⁷ koje je bilo u vlasništvu Državnog erara, činio

¹² *Nova Revija*, br. 1-2, 1938. Ante Crnica pisao je o važnosti Konkordata između Kraljevine Jugoslavije i Svete Stoline.

¹³ Mihajlo Lanović, *Vjerozakonske zaklade*, Zagreb, 1927., 42. Ugovor je odobren odlukom Delegacije financija u Splitu 7. svibnja, 1924., br. 7302.

¹⁴ "Sporazum u pitanju gradnje pravoslavne crkve u Splitu", *Jadranski dnevnik*, br. 267, god. III, 1936., 3.

¹⁵ Ivan Mužić, *Katolička crkva u Kraljevini Jugoslaviji*, Crkva u svijetu, Split, 1978., 105.

¹⁶ Iz okružnice biskupa Kvirina Klementa Bonefačića, *List Biskupije splitsko-makarske*, br. 11-12, god. 1936., 137. U Nadbiskupskom arhivu u Splitu (NAS), u Protokolima spisa iz 1922. od 30. X. vidljivo je da je izdana okružnica Biskupskog ordinarijata, broj 2712, upućena svim crkvenim redovima, ali je u kutijama nije moguće pronaći.

¹⁷ Radi se o zemljištu na kojem se danas nalazi Dom zdravlja, u Ulici Antuna Gustava Matoša, na potezu zapadno od Zrinsko-Frankopanske ulice; na

zapravo jedinstvenu zemljišnu cjelinu. Da bi se projekt gradnje mogao započeti, trebalo je najprije od države zatražiti ili ustupanje ili prodaju tog dijela parcele, a zatim ishoditi potrebne dozvole u općinskoj upravi. U razgovorima koje su predstavnici Društva vodili s Općinom, došlo se do zaključka da je spomenuta lokacija najpogodnija za gradnju nove katedrale u Splitu. U tu su svrhu gradske vlasti napravile novu regulaciju prometa i donijele novi urbanistički plan. Na lokaciji sjemenišnog vrta bila je predviđena gradnja katedrale, a na zemljištu u vlasništvu Državnog erara predviđalo se uređenje parka.

Sl. 1. Parcela u vlasništvu Državnog erara na "Kraljevoj njiivi" od koje su tri čestice, 7283/1, 7243/1, 7282/3, iznad ucrtanog Puta kraljice Marije bile potrebne za gradnju katedrale

Usporedo s ishođenjem dozvola Društvo je nastojalo da u pregovorima s državnim institucijama zamijeni ili kupi navedeno državno zemljište, koje je u katastru bilo podijeljeno u tri zemljišne čestice, 7243/1, 7282/3 i 7283/1. Na tom se dijelu državnog zemljišta nalazilo vježbalište za žandarmerijske postrojbe, pa se smatralo da pri ishođenju pozitivnog rješenja u dogovorima s državom neće biti poteškoća, pogotovo stoga što su Biskupski ordinarijat i Društvo za gradnju nove stolne crkve bili spremni u zamjenu dati neko drugo zemljište i na taj način namiriti državu, tj. Direkciju državnih dobara. Najprije je Društvo 1924. uputilo molbu Direkciji državnih dobara da mu se za gradnju parka daruje

sjevernoj je strani to zemljište graničilo sa sjemenišnim vrtom. S južne strane je uz parcelu prolazio Put kraljice Marije, današnja Matoševa ulica.

rečeno državno zemljište.¹⁸ Budući da su općinske vlasti već bile donijele novi Regulacijski plan, prema kojem je navedeno zemljište bilo namijenjeno izgradnji parka jer zbog nepogodne konfiguracije terena nije smatrano građevinskim, očekivalo se pozitivno rješenje Direkcije državnih dobara. Naime, Katolička bi Crkva uložila svoja sredstva za gradnju parka na korist grada, koji bi time dobio novu javnu površinu. No 29. srpnja 1924. iz Direkcije državnih dobara stigao je neočekivan odgovor.¹⁹ Direkcija je ustvrdila da joj Ustav i zakon priječe darovanje državnog zemljišta premda tobože “uvažuje i cijeni svrhu, kojoj teži potpisano Društvo”; navedeno je kako ne postoji pravna osnova na temelju koje bi Društvu u toj plemenitoj nakani mogla izaći ususret. Kako je nova katedrala za sve brojnije gradsko stanovništvo u gradu katoličkoga identiteta bila prioritet, Društvo se nije mirilo s odgovorom Direkcije te je odmah predložilo da mu se proda spomenuto zemljište, po cijeni 1-2 dinara po metru četvornome.²⁰ Društvo jednostavno sebi nije moglo dopustiti daljnje odgađanje rješavanja tog pitanja. U očekivanju pozitivnog rješenja Društvo je nastojalo otkupiti manje čestice koje su bile uvučene u to zemljište. Riječ je o česticama 7281/1, 7282/2 i 7283/2, u vlasništvu Marije Kovačić udove Ivana i Dušana Kovačića pokojnoga Ivana, ukupne površine oko 600 metara četvornih.²¹ Budući da su te čestice bile uvučene u površinu sjemenišnog vrta, za njih je splitsko sjemenište u zamjenu dalo gotovo dvanaest puta veću površinu na Mejama, pogodnu za gradnju vila. Dakle, zamijenilo je površinu od 7000 metara četvornih za tri čestice ukupne površine od 600 metara četvornih.²²

Spomenute zemljišne čestice, u vlasništvu Državnog erara, koristila je vojska kao vježbalište pa je Financijska direkcija pri Ministarstvu financija pokušala postići sporazum sa zapovjedništvom vojske. Stoga se Društvo, da se cijela stvar što prije završi, ponudilo da će pronaći pogodno mjesto za vojno

¹⁸ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1176. Odgovor Direkcije državnih dobara od 29. VII. 1924., br. 2616.

¹⁹ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1176. Odgovor Direkcije državnih dobara od 29. VII. 1924., br. 2616.

²⁰ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1176, pismo kojim Društvo za gradnju nove stolne crkve odgovara Delegaciji ministarstva financija, a datirano je 28. X. 1924.

²¹ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1176, pismo je datirano 28. X. 1924.

²² *Novo doba*, br. 166, god. 1935. (XVIII.) od 18. srpnja u članku “Pitanje zemljišta za gradnju pravoslavne crkve i Katedrale u Splitu”.

vježbalište. U tu se svrhu dalo u kupnju zemljišta površine 6956 metara četvornih na Gripama, pokraj vojarne, pouzdajući se u usmene razgovore i dogovore sa zapovjednikom Komande pukovnikom Kneževićem.²³ Iz Financijske direkcije Komandi je upućeno pismo u kojem se tražilo da se izjasni je li joj navedeno zemljište neophodno.²⁴ Komanda je vrlo brzo odgovorila kako, nažalost, nije u mogućnosti udovoljiti njihovu traženju jer se "spomenuto zemljište ne može koristiti izvan vojnih potreba i neophodno je kako za vojne vježbe tako i za projekte s njima".²⁵ Nakon tog propalog pokušaja iznalaženja povoljnog rješenja, Financijsko se odvjetništvo povuklo iz predmeta te je izvijestilo Društvo kako je s njihove strane suvišno očekivati bilo kakav daljnji korak jer vojska nije voljna ustupiti Društvu navedeno zemljište.²⁶ Tako je cijela stvar oko dobivanja zemljišta za gradnju nove katoličke katedrale došla u poziciju zbog koje se nije mogla pokrenuti s mrtve točke.

Tijekom pregovaranja s državnim vlastima oko izuzeća navedenih državnih parcela u korist Katoličke Crkve, što je izmjenom Regulacijskog plana poduprla i lokalna vlast, uključila se i treća strana, Srpska pravoslavna Crkva. Naime, pročulo se da je Tutorstvo Srpske pravoslavne Crkve u Splitu iznenada ponovno postalo zainteresirano za istu stvar na istoj lokaciji. U svezi s time su monsijor Frane Bulić, tajnik Društva, te ravnatelj Sjemeništa Vicko Fulgosi, i prije nego su započeli s aktivnostima oko dobivanja spornog zemljišta, još 1923. povelili razgovore s tutorom Marićem. Tutor im je u razgovoru priznao da je Srpska pravoslavna Crkva bila zainteresirana za gradnju pravoslavnog hrama kod Kraljeve njive, ali je zbog predviđenog Puta kraljice Marije odustala od te lokacije.²⁷ Društvo je pritom obećalo da će Splitska i makarska biskupija, ako joj mogućnosti budu dopuštale, pomoći Tutorstvu u dobivanju kakva drugoga pogodnijeg zemljišta uz odgovarajuću naknadu.

²³ Iz okružnice biskupa Kvirina Klementa Bonefačića, *List Biskupije splitsko-makarske*, br. 11-12, god. 1936., 137-139.

²⁴ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1176, pismo datirano 21. I. 1925., br. 185/25.

²⁵ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1176, dopis splitske Komande mjesta datiran 18. II. 1925., br. 204/25.

²⁶ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1176, pismo br. 5340/25.

²⁷ Iz okružnice biskupa Kvirina Klementa Bonefačića, *List Biskupije splitsko-makarske*, br. 11-12, god. 1936., 137-139.

No Društvo nikako nije uspijevalo pomaknuti stvar s mrtve točke, jer vojska nije pristajala premjestiti vojno vježbalište na prikladnije mjesto. Don Frane Bulić i don Vicko Fulgosi ipak nisu posustajali. I dalje su, iako se Financijska direkcija povukla iz cijele stvari, radili na pronalaženju zadovoljavajuće lokacije za premještanje vojnog vježbališta te su zbog toga održavali redovite kontakte sa zapovjednikom.²⁸ U tu je svrhu Društvo 1926. otkupilo zemljište u blizini vojarne na Gripama ukupne površine 6956 metara četvornih i stavilo ga na raspolaganje Zapovjedništvu. Kada su don Frane Bulić i don Vicko Fulgosi otišli priopćiti to zapovjedniku Komande generalu Daskaloviću, bili su zaprepašteni hladnokrvno izrečenim odgovorom da je traženo zemljište po “nalogu više vlasti” nedavno prodano Srpskoj pravoslavnoj Crkvi.²⁹

Premda je godinama bilo za nj zainteresirano, Društvo nikada nije dobilo službenu obavijest da država zemljište prodaje nekom drugom. Kako je već rečeno, Društvo je još 1924. službeno uputilo molbu Direkciji državnih dobara pri Ministarstvu financija te ponudilo cijenu za otkup zemljišta.³⁰ Međutim, odgovor iz Beograda nije stigao na njihovu adresu. Također nije održana ni javna dražba, iako ju je Direkcija prema postojećim zakonima bila obvezna održati i sve strane obavijestiti o rezultatima natječaja. To se doista nikada nije dogodilo.

Odluku o ustupanju zemljišta Srpskoj pravoslavnoj Crkvi Direkcija državnih dobara pri Ministarstvu financija donijela je 3. srpnja 1926. pod urudžbenim brojem 2197.³¹ Pri tome je Srpska pravoslavna Crkva za samo 4000 dinara dobila površinu od 5123 metara četvornih na katastarskim česticama 7243/1, 7283/1 i 7282/3. Ministarski je savjet na svojoj sjednici od 1. srpnja 1926. to rješenje u cijelosti odobrio i prihvatio te naložio Financijskom ravnateljstvu u Splitu da ga izvrši. U uredu Financijskog ravnateljstva u Splitu 23. srpnja 1926. godine sastavljen je i potpisan kupoprodajni ugovor, na osnovi kojega Kraljevski okružni

²⁸ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1176, pismo br. 5340/25.

²⁹ Iz okružnice biskupa Kvirina Klementa Bonefačića, *List Biskupije splitsko-makarske*, br. 11-12, god. 1936., 137-139.

³⁰ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1176, pismo je datirano 28. X. 1924.

³¹ Katolička riječ, I, br. 17, Split, 18. srpnja 1935., 1. Antun Pilepić u članku “Gradnja pravoslavne crkve u Splitu” reagira na natpise koji su se pojavili u tisku oko početaka gradnje pravoslavnoga hrama u strogo bizantskom stilu na prostoru Obrova (nekadašnjega benediktinskog samostana sv. Marije).

sud u Splitu izdaje rješenje da se provede uknjižba prava vlasništva na spomenute parcele u korist Srpske pravoslavne crkvene općine u Splitu. Zemljišni je ured svojim zaključkom to knjiženje zakonski proveo te time parcele postaju vlasništvom Srpske pravoslavne crkvene općine u Splitu.³² Srpska pravoslavna Crkva došla je tako u posjed zemljišta kod sjemenišnog vrta koje je, zbog novoga Regulacijskog plana po postojećem urbanističkom planu, bilo proglašeno negrađevinskim i predviđeno za izgradnju parka pred katoličkom katedralom koju je kanilo podignuti Društvo za gradnju nove stolne crkve u Splitu.

PRITISCI SRPSKE PRAVOSLAVNE CRKVE NA OPĆINSKU UPRAVU ZBOG IZGRADNJE PRAVOSLAVNOG HRAMA SV. SAVE

Nakon što je zemljište na Putu kraljice Marije 1926. godine predano u vlasništvo Srpskoj pravoslavnoj Crkvi u Splitu, Tutorstvo na čelu s protom Sergijem Urukalom uputilo je dopis općinskoj upravi. Dopisom se tražilo da joj se izade ususret kako bi se na dobivenoj lokaciji pokraj sjemenišnog vrta moglo započeti s gradnjom pravoslavnoga hrama.³³ Naime, da bi se udovoljilo toj zamolbi, trebalo je napraviti korekciju Regulacijskog plana. Stoga je općinska uprava sazvala sjednicu i izabrala povjerenstvo koje je zaključilo da se "regulacijski plan ne mijenja tim prije što je oblik upitnog zemljišta nepovoljan za izgradnju hrama te se preporuča da Općina jednom zgodnom izmjenom zemljišta riješi ovo pitanje".³⁴ Kao zgodno zemljište predložena je alternativna lokacija na položaju između Balkanske ulice i Ulice XI. puka. Međutim, Crkovinarstvo pravoslavne crkve taj je prijedlog odbilo smatrajući ga nepovoljnim, i tako su stvari opet došle na početak.

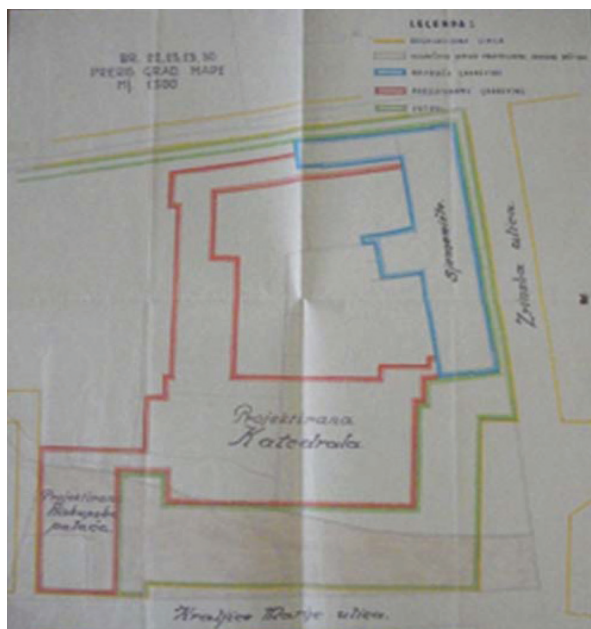
Ne želeći gubiti vrijeme, s ciljem da se što prije pristupi podizanju pravoslavnog hrama u Splitu, Crkovinarstvo Pravoslavne

³² HR DAST – 152 Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190., zaključak zemljišnog ureda od 3. VIII. 1926., br. 743.

³³ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190; pismo je poslano 24. VII. 1928., a Općina ga je zaprimila dva dana kasnije te se nakon dva dana, 26. VII. 1928., o njemu očitovala ponudivši u zamjenu dvije lokacije.

³⁴ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190. Prvu lokaciju, zemljište od 4000 metara četvornih u vlasništvu Bože Paparelle, na čestici 9309, Srpska pravoslavna Crkva je odbila jer vlasnik nije htio pristati na zamjenu zemljišta, nego je tražio novčanu naknadu od 100 dinara po četvornome metru.

Crkve dalo se u izradu elaborata za izgradnju pravoslavnog hrama na lokaciji kod sjemenišnog vrta. Osobnim zauzimanjem ministra Steve Savkovića u Ministarstvu građevina besplatno su pribavljeni svi potrebni dokumenti i nacrti, a k tome je, sasvim iznimno, dopuštena izgradnja hrama u režiji Ministarstva.³⁵ Uslijedili su, međutim, problemi jer spomenuta parcela Regulacijskim planom grada nije bila proglašena građevinskom te je bila predviđena za uređenje parka pred katoličkom katedralom, koju je na sjemenišnoj zemlji nastojalo podignuti Društvo za gradnju nove stolne crkve. Stoga bi pitanje izmjene Regulacijskog plana za gradske vlasti značilo i odustajanje od već prije planirane izgradnje katoličke katedrale, što je u gradu s većinskim katoličkim stanovništvom bilo vrlo osjetljivo vjersko i političko pitanje.

Sl. 2. Preris gradske mape na kojoj je ucrtan projekt katoličke katedrale i biskupske palače na zemljištu koje je dospjelo u vlašništvo Srpske pravoslavne Crkve

³⁵ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190. U elaboratu o aktivnostima Pravoslavne Crkve u Splitu koji je izradio tutor detaljno su opisane sve aktivnosti koje su poduzete u vezi s gradnjom hrama. Također su sadržani i popratni dokumenti i cjelokupna korespondencija.

Ne brinući se za poteškoće, nakon što je pribavilo cjeloviti tehnički elaborat, Tutorstvo je ponovilo svoj zahtjev da se Pravoslavnoj Crkvi izda građevinska dozvola za gradnju hrama jer je „zemljište preneseno u vlasništvo pravoslavne crkve u Splitu“.³⁶ Općinsko tehničko odjeljenje nije uvažilo njihov zahtjev i zaključilo je da je oblik prikazanog nacрта hrama prihvatljiv, ali preporučuje da se hram izgradi na kojem drugom mjestu u gradu jer površinom nije velik, a njegova se gradnja na traženome mjestu protivi postojećem Regulacijskom planu. Stoga je predloženo da se mjesto za pravoslavni hram potraži na mjestu žandarmerijske kasarne, nekadašnjega benediktinskog samostana sv. Marije *de Taurello*, gdje bi, prema mišljenju Tehničkog odjeljenja, najbolje i pristajao.³⁷

Splitskog su paroha u usmenom razgovoru izvijestili o zaključcima sjednice Tehničkog odjeljenja te mu ponudili još jednu pogodnu lokaciju za izgradnju pravoslavnog hrama, onu između Svačićeve i Kninske ulice, na lokaciji Morpurgo, koja se tutoru činila prihvatljivijom.³⁸ Protu Sergije Urukalo sazvao je potom crkveni savjet da se izjasni o prijedlogu gradnje na lokaciji Morpurgo. U konačnici je crkveni savjet taj prijedlog odbio, uz obrazloženje kako ponuđeno zemljište nikako ne odgovara namijenjenoj svrsi jer je površinom pogodno samo za izgradnju hrama, dok bi pitanje zemljišta za izgradnju parohijske kuće i episkopskog doma i dalje ostalo neriješeno. Budući da je uz izgradnju hrama bilo povezano i pitanje gradnje parohijske kuće i episkopskog doma, taj je prijedlog *a priori* odbijen. Namjera Pravoslavne Crkve bila je premjestiti sjedište Episkopije iz Šibenika u Split; zato je savjet Pravoslavne Crkve sam ponudio četiri lokacije koje bi bile pogodne za izgradnju pravoslavnoga hrama s pratećim objektima.³⁹

³⁶ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, dopis je datiran 25. X. 1930. godine.

³⁷ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, sjednica tehničkog odjeljenja po dopisu SPC-a od 25. X. održana je 24. XI. 1930. godine.

³⁸ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, iz izvješća što ga je Srpsko pravoslavno parohijsko zvanje sastavilo 1. IX. 1931. g.

³⁹ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, dopis od 11. II. 1931. godine. Prijedlozi koji su ponuđeni, odnosili su se na četiri lokacije u gradu za koje je Crkvinarstvo Pravoslavne Crkve smatralo da su pogodne za gradnju hrama. Prvi je da se ustupi jedan dio gradskog perivoja koji bi bio dostatan za izgradnju hrama i parohijskog doma, drugi da se osigura polovica zemljišta „braće Stok“ i to onaj dio uz Balkansku ulicu gdje se nalazila tesarska radnja. Treći prijedlog je bio da se otkupi zgrada iza Kazališta, na uglu Zrinske i Svačićeve ulice, kao i jedan dio zemljišta, a četvrti prijedlog je da se

Pravoslavna crkvena općina u Splitu tada je uvjetovala općinskoj upravi da prihvati jednu od četiri ponuđene lokacije; u protivnome je tražila da se izda dozvola za predviđenu lokaciju na Putu kraljice Marije uz sjemenišni vrt. Na idućoj sjednici Tehničkog povjerenstva Općine razmotreni su svi zahtjevi i od ponuđena četiri prijedloga dva su prihvaćena za razmatranje.⁴⁰ Prvi je prijedlog bio da se hram podigne na zemljištu u Balkanskoj ulici u vlasništvu braće Stock, a drugi je prijedlog, koji je već prije crkveni savjet Pravoslavne Crkve ocijenio neprihvatljivim, bio da se podigne na uglu Svačićeve i Zrinske ulice. Ostali su prijedlozi bili odbijeni. Ako se ne bi postigla nagodba između Općine, Crkovinarstva Pravoslavne Crkve i Biskupskoga sjemeništa, zatraženo je da se dopusti gradnja pravoslavnog hrama na zemljištu kod Puta kraljice Marije pokraj Biskupskog sjemeništa.⁴¹ U vrlo kratkom vremenu, već sutradan, sazvana je sjednica općinske uprave na kojoj je donesen zaključak kako se prihvaća prijedlog da se projektirana crkva izgradi na zemljištu vlasništva braće Stock na Balkanskoj cesti. Također se ovlašćuje općinski Tehnički ured da provede pregovore sa zainteresiranima, odnosno sa Srpskom pravoslavnom Crkvom, Biskupskim sjemeništem i g. Stockom, na način da se zemljište Stock zamijeni s jednim dijelom općinskog zemljišta na Lovretu. Za tu izmjenu Općina bi trebala dobiti cijelu površinu zemljišta u vlasništvu Pravoslavne Crkve u Ulici kraljice Marije pokraj Biskupskog sjemeništa, dok bi Sjemenište trebalo napraviti zamjenu s Općinom za zemljište na periferiji grada.⁴² Općinska uprava i Biskupsko sjemenište, koje je predstavljao mons. Frane Bulić, užurbano su pristupili pregovorima s gospodinom Stockom, ali bez rezultata. Emilio Stock, jedan od suvlasnika zemljišta, pismom se obratio načelniku općine dr. Jakši Račiću i odgovorio da zemljište nije njegovo, nego njegova brata, koji ne pristaje na zamjenu, nego samo na prodaju, i to za cijenu od 300 talijanskih lira po metru četvornome.⁴³ Kako ni Općina, a niti Biskupsko

ustupi odgovarajuće zemljište u Ulici XI. puka (iza Lunazza), gdje bi se trebala podignuti osnovna škola za taj dio grada.

⁴⁰ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, sjednica Općinskoga tehničkog odjeljenja održana je 19. II. 1931. godine.

⁴¹ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, sjednica Općinskoga tehničkog odjeljenja održana je 19. II. 1931. godine.

⁴² HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190. Zaključak je usuglašen sa svim zainteresiranim stranama na sjednici općinske uprave 20. II. 1931. godine.

⁴³ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190. Historijat rada Općinskog upraviteljstva u predmetu gradnje srpsko-pravoslavne crkve u Splitu.

sjemenište nisu bili u stanju kupiti 3000 metara četvornih po toj cijeni, opcija izgradnje pravoslavnog hrama na zemljištu braće Stock je otpala.

Tako su sve četiri lokacije, iz različitih razloga, otpale te je Srpska pravoslavna Crkva dopisom od 26. travnja 1931. opetovano zatražila izdavanje građevinske dozvole za postojeće zemljište na Putu kraljice Marije kod sjemenišnog vrta.⁴⁴ Budući da općinska uprava nije mogla ignorirati učestale zahtjeve Srpske pravoslavne Crkve za izdavanje dozvole i gradnju hrama na vlastitu zemljištu, 9. svibnja 1931. godine sazvala je sastanak na licu mjesta s predstavnicima svih zainteresiranih strana.⁴⁵ Općinsko tehničko povjerenstvo bilo je protiv izgradnje hrama na postojećoj lokaciji, s obzirom na oblik gradilišta i veličinu hrama kao i na susjedne međaše, koji nisu bili regulirani, ali i zato što se Biskupsko sjemenište preko ravnatelja Vicka Fulgosija izjasnilo protiv gradnje pravoslavnog hrama na toj parceli.⁴⁶ Ravnatelj Sjemeništa Fulgosi ukazivao je kako je postojećim Regulacijskim planom to zemljište bilo predviđeno za uređenje parka pred katoličkom katedralom koja se trebala graditi na prostoru sjemenišnog vrta. Zbog toga je sjemenište u interesu grada, i izgradnje putova i drugih javnih gradskih površina, žrtvovalo velike površine vlastite zemlje na različitim lokacijama. Tako je sastavljen zapisnik u koji su unesene izjave svih aktera; Biskupsko sjemenište, općinski prisjednik i izaslanik Općinskog tehničkog ureda usprotivili su se gradnji na spomenutoj lokaciji, a jedino su predstavnici Srpske pravoslavne Crkve ostali na stajalištu kako treba dopustiti gradnju hrama na lokaciji kod Puta kraljice Marije na Kraljevoj njivi kod sjemenišnog vrta.⁴⁷

Gradska uprava nije se samoinicijativno usudila riješiti ovaj problem, pa je općinski prisjednik Jozo Zelić naložio Biskupskom sjemeništu, koje je jedino moglo reflektirati na zemljište u vlasništvu Srpske pravoslavne Crkve, da pronađe rješenje i sklopi izravnu pogodbu s Pravoslavnom Crkvom te da je dostavi općinskoj

⁴⁴ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190. Historijat rada Općinskog upraviteljstva u predmetu gradnje srpsko-pravoslavne crkve u Splitu.

⁴⁵ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, zapisnik općinske uprave u Splitu br. 7082. od 9. V. 1931. godine.

⁴⁶ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190. Izjava ravnatelja Biskupskog sjemeništa don Vicka Fulgosija protiv gradnje pravoslavne crkve na "Kraljevoj Njivi" od 9. V. 1931. godine.

⁴⁷ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, zapisnik općinske uprave u Splitu br. 7082. od 9. V. 1931. godine.

upravi najkasnije do 1. lipnja 1931. U suprotnom će se smatrati da je nemoguće postići sporazum o zamjeni zemljišta te će nakon tog roka nadležna služba donijeti rješenje o predloženoj molbi i dopustiti Srpskoj pravoslavnoj crkvi gradnju hrama na spomenutoj lokaciji.⁴⁸

Tako su dužnosnici općinske uprave to osjetljivo vjersko, ali i političko pitanje nastojali prebaciti na Biskupsko sjemenište, odnosno samu Splitsku i makarsku biskupiju i Tutorstvo Srpske pravoslavne Crkve u Splitu. Zbog toga je reagirao i biskup Kvirin Klement Bonefačić, obrativši se Općini dopisom kojim je istaknuo da planirana izgradnja pravoslavnog hrama upravo na toj lokaciji može samo pomutiti vjerski mir u gradu jer će to svatko smatrati i već sada smatra nekom vrstom provokacije i inata.⁴⁹ Bonefačić je upozorio općinsku upravu da se ništa ne poduzima bez konzultacija s Biskupskim ordinarijatom, jer su u ime gradnje katedrale i novog Regulacijskog plana Biskupsko sjemenište i Biskupski ordinarijat žrtvovali mnoga zemljišta, a Društvo za gradnju nove stolne crkve tražilo od Državnog erara spomenuto zemljište za gradnju katedrale. Državne su vlasti ipak bez javnog natječaja ustupile Srpskoj pravoslavnoj Crkvi to zemljište, premda je po postojećem zakonu bilo predviđeno da se provede javna dražba ako je više subjekata zainteresirano za isto zemljište u vlasništvu države, što u ovom slučaju nije učinjeno.

Kako sporazum između Biskupskog sjemeništa i Srpske pravoslavne crkve u Splitu nije postignut i budući da se nije našlo zadovoljavajuće rješenje kojim bi se usuglasile obje strane, općinska je uprava 6. lipnja 1931. na sjednici donijela rješenje kojim se odbija zahtjev Srpske pravoslavne crkve u Splitu, te joj se uskraćuje pravo gradnje hrama na lokaciji kraj sjemenišnog vrta, na Putu kraljice Marije.⁵⁰ Izmjenom Regulacijskog plana osujetio bi se plan izgradnje katoličke katedrale, kako je već bilo planirano, ali bi se i pomutio vjerski mir u gradu s većinskim katoličkim stanovništvom, što su gradske vlasti nastojale izbjeći.

Tako je gradnja pravoslavnog hrama na zemljištu predviđenom za izgradnju katoličke katedrale, postala najvećim vjerskim, ali i

⁴⁸ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, zapisnik općinske uprave u Splitu br. 7082. od 9. V. 1931. godine.

⁴⁹ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, dopis biskupa Kvirina Klementa Bonefačića splitskoj općinskoj upravi datiran je 27. V. 1931. godine.

⁵⁰ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, zaključak sjednice općinske uprave od 6. VI. 1931. godine.

političkim problemom u gradu Splitu, koji je tada brojio oko dvije tisuće pravoslavnih vjernika. Istodobno je u gradu od trideset tisuća katolika zapostavljeno pitanje izgradnje katoličke katedrale.

BANSKA UPRAVA PRIMORSKE BANOVINE – POSREDNIK U “SPORU” IZMEĐU DRŽAVNE VLASTI I SPLITSKE OPĆINE

Splitska općina, Biskupsko sjemenište i Biskupski ordinarijat te Srpska pravoslavna crkvena općina u Splitu ni nakon višestrukih pokušaja nisu uspjeli doći do zadovoljavajućih rješenja. Na intervenciju Srpske pravoslavne Crkve u spor su se uključile državne vlasti u Beogradu. Ovaj prijemor između Biskupskog sjemeništa, s jedne strane, i Srpske pravoslavne Crkve, s druge, prerastao je lokalne okvire imovinsko-pravnog karaktera i postao “slučaj” i sve veći opterećujući vjerski i politički problem grada Splita, odnosno njegove uprave. Da bi uspjela ishoditi dozvolu za gradnju hrama i kako bi prisilila Općinu da izmijeni Regulacijski plan, Srpska je pravoslavna Crkva problem nastojala riješiti preko viših instancija vlasti. Za Općinu je, međutim, izmjena Regulacijskog plana značila i odustajanje od prethodno zamišljene i planirane izgradnje katoličke katedrale u gradu s većinskim katoličkim stanovništvom. Vjerujući kako će Srpska pravoslavna Crkva pristati na neku od drugih ponuđenih lokacija, općinska uprava ostala je čvrsto na stajalištu da se ne dopusti gradnja hrama na toj lokaciji. Stoga je odbacivala sve zahtjeve za izmjenu Regulacijskog plana jer bi suprotna odluka izazvala burne reakcije u ionako uzavreloj atmosferi u gradu i državi. Srpska je pravoslavna Crkva preko državnih službi i Ministarstva unutarnjih poslova te samog ministra Petra Živkovića nametnula rješenje ovog problema kao prioritet gradskih vlasti, te se čak dr. Jakša Račić, zbog prozivanja tutora Urukala, morao javno pravdati zbog neispunjavanja zahtjeva Pravoslavne Crkve.⁵¹

Kako bi pokušao ishoditi opoziv općinske odluke o zabrani gradnje hrama, pravoslavni paroh Sergije Urukalo obratio se banu Primorske banovine dr. Ivu Tartagli, bivšem splitskom gradonačelniku, iz vremena kada je ovaj problem nastao u Splitu.⁵²

⁵¹ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190. Načelnik Jakša Račić odgovorio je na prozivanje prote Sergija Urukala u dopisu od 1. IX. 1931. godine.

⁵² HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190. Historijat rada Općinskog upraviteljstva u predmetu gradnje srpsko-pravoslavne crkve u Splitu.

U slučaj se uključilo i vodstvo Srpske pravoslavne Crkve i patrijarh srpski Varnava, koji je na intervenciju paroha Sergija Urukala i Pravoslavne episkopije dalmatinsko-istrijske pisao predsjedniku Ministarskog savjeta, tadašnjem predsjedniku Vlade i ministru unutrašnjih poslova Petru Živkoviću.⁵³ Molio ga je da intervenira kod bana Ive Tartaglie.⁵⁴ Ministar Živković intervenirao je i kod Ministarstva pravde u Odsjeku za Pravoslavnu Crkvu da se provjeri koje su sve smetnje nastupile što priječe izdavanje građevinske dozvole.⁵⁵ Potom je dopisom zatražio od bana Tartaglije da se zauzme kod Splitske općine kako bi se otklonile smetnje i Srpskoj pravoslavnoj crkvenoj općini u Splitu izdala dozvola za gradnju hrama na vlastitom zemljištu ili na jednoj od četiriju predloženih lokacija.⁵⁶

Ban Ivo Tartaglia po naredbi je viših vlasti, samog predsjednika ministarskog savjeta Petra Živkovića, kod općinskih vlasti stopirao odluku o zabrani gradnje, dok se Općina, na čelu s dr. Račićem, još uvijek nadala da će se pronaći rješenje o zamjeni zemljišta koje bi zadovoljilo Tutorstvo Srpske pravoslavne Crkve u Splitu. Za općinsku je upravu, kako je već rečeno, ovo pitanje bilo vrlo osjetljivo jer je zadiralo u vjerske osjećaje dviju vjerskih zajednica, većinske katoličke i pravoslavne. Stoga je, iako pod pritiskom državne vlasti, općinska uprava ostala na stajalištu da se Regulacijski plan ne mijenja.

Općinske su službe i općinsko upraviteljstvo, da bi se pitanje izgradnje pravoslavnoga hrama privelo kraju, predložile Tutorstvu Srpske pravoslavne Crkve da se zgrada nekadašnjeg samostana sv. Marije *de Taurello*,⁵⁷ u kojem je bila smještena žandarmerijska

⁵³ Petar Živković, časnik u činu generala jugoslavenske vojske. Uvođenjem šestosiječanjske diktature kralj Aleksandar postavio ga je za predsjednika Vlade i ministra unutarnjih poslova. Za obnašanja dužnosti predsjednika Vlade obavio je tri rekonstrukcije vlade. Po političkom opredjeljenju bio je monarhist i istaknuti član Jugoslavenske nacionalne stranke.

⁵⁴ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190. Dopis kojim se Patrijaršija Srpske pravoslavne Crkve u Srijemskim Karlovcima obraća ministru unutarnjih poslova i predsjedniku ministarskog savjeta Petru Živkoviću, datiran je 16. IX. 1931. godine.

⁵⁵ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190.

⁵⁶ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190. Ministar unutarnjih poslova obratio se dopisom od 19. XI. 1931. banu Tartagli.

⁵⁷ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1187. Od 1893. godine samostan sv. Marije *de Taurello* je, pošto je prethodno bio ispražnjen i izvan funkcije, pretvoren u vojno konačište. Dopisom načelnika Splitske općine dr. Gaje Bulata kotarskom financijskom ravnateljstvu od

kasarna i srpska pravoslavna bogomolja, ustupi u vlasništvo Srpskoj pravoslavnoj crkvenoj općini u Splitu.⁵⁸ Da bi se postigao sporazum o tom pitanju, bilo je potrebno da se usuglase Općina, Biskupsko sjemenište i Tutorstvo Srpske pravoslavne Crkve u Splitu. Općina bi preko Banske uprave, bana Tartaglie i Odjela financijske direkcije Primorske banovine zatražila od Direkcije državnih dobara samostan, jer se on nalazio pod upravom Vjerozakonske zaklade kojom je upravljala država. Radi namirenja države, Općina bi izgradila novu žandarmerijsku vojarnu u Sukošanskoj ulici, a Komanda Žandarmerije plaćala bi Općini iznos manji od onoga koji inače plaća za korištenje samostana sv. Marije *de Taurello*, i to na rok od 13 godina, dok bi nakon toga roka zgrada pripala u vlasništvo Državnog erara. Tu je ponudu Općine Komanda Žandarmerije u Beogradu prihvatila.⁵⁹ Pravoslavna bi Crkva ustupila zemljište na Putu kraljice Marije površine 5132 metara četvornih u vlasništvo Biskupskog sjemeništa, dok bi Sjemenište, za obaveze Općine preuzete prema Državnom eraru, Općinu namirilo zemljištem od 12.000 metara četvornih na Mejama.⁶⁰ S ovim prijedlogom općinske uprave suglasili su se i Biskupsko sjemenište i Komanda Žandarmerije, koja bi umjesto dotadašnje neodgovarajuće i trošne zgrade dobila novu, odgovarajuću zgradu, za iznos manji od onoga koji je plaćala Vjerozakonskoj zakladi kojom je upravljala Direkcija državnih dobara.

Tutorstvo Pravoslavne Crkve u Splitu bilo je rezervirano u pogledu ishođenja dozvole za zamjenu zemljišta sa samostanom sv. Marije *de Taurello*, jer se samostan sv. Marije *de Taurello*, kao dio crkvene imovine, nalazio pod upravom Vjerozakonske zaklade pri Direkciji državnih dobara. Budući da odnosi između Katoličke

28. IX. 1893. godine načelnik Bulat poziva Kraljevsko kotarsko financijsko ravnateljstvo da preda zgradu samostana sv. Marije *de Taurello* na upotrebu Vojnom zapovjedništvu za konačište. Tako je od 1893. godine samostan sv. Marije *de Taurello* korišten u vojne svrhe.

⁵⁸ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190. Općinsko je upraviteljstvo svojim aktom od 21. IX. 1931. pozvalo sve zainteresirane strane da se očituju o ovom prijedlogu.

⁵⁹ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, akt od 7. X. 1931., br. 7480.

⁶⁰ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190; sam ravnatelj sjemeništa Vicko Fulgosi obratio se dopisom općinskoj upravi 25. VIII. 1931. u kojem je izrazio spremnost da sjemenište izvrši zamjenu zemljišta u omjeru 1:2,5 tj. za jedan metar četvorni na Kraljevoj njivi na Putu kraljice Marije bilo je spremno dati Općini 2,5 metara četvornih na Sustipanu, koje je gradskim planom bilo predviđeno za izgradnju igrališta.

Crkve i države u Kraljevini Jugoslaviji još nisu bili zakonom regulirani, država je prisvojila imovinu Vjerozakonske zaklade i njome upravljala bez ikakva formalno-pravnog uporišta.

Nakon dugotrajnih pregovora Tutorstvo Pravoslavne Crkve načelno je pristalo na zamjenu zemljišta, smatrajući položaj u središtu grada prikladnijim za podizanje hrama.⁶¹ U međuvremenu, na poziv ministra unutarnjih poslova Živkovića, ban Primorske banovine dr. Ivo Tartaglia angažirao se na rješavanju ovog problema.⁶² Zahtijevao je iscrpan izvještaj općinske uprave u vezi s ovim predmetom, temeljem kojega se obratio ministru unutarnjih poslova Petru Živkoviću,⁶³ predsjedavajućem Ministarskog savjeta. On ga je pak uputio na Ministarstvo financija, pod čijom se upravom nalazila Direkcija državnih dobara koja je upravljala Vjerozakonskom zakladom i samostanom sv. Marije *de Taurello*.⁶⁴ Ban Tartaglia poslušao je savjet ministra Živkovića i njegova pomoćnika te je dopis s popratnim dokumentima uputio Ministarstvu financija i Ministarstvu unutarnjih poslova.⁶⁵ U dopisu je predložio zaključak Općinske uprave od 21. rujna 1931. s kojim je i sam bio suglasan, da se Srpskoj pravoslavnoj Crkvi u Splitu ustupi samostan sv. Marije *de Taurello*. Komanda Žandarmerije dobila bi tako novu stanicu koju bi izgradila Općina, i to pod uvjetom da Biskupsko sjemenište dobije zemljište Srpske pravoslavne Crkve kako bi se moglo započeti s izgradnjom katedrale, dok bi Općina dobila zemljište Biskupskog sjemeništa na Mejama za izgradnju stadiona. Takav je prijedlog zadovoljio sve strane te su ga sve poduprle. Stoga je ban Tartaglia dopisom zamolio ministra unutarnjih poslova Petra Živkovića da se kod ministra financija založi da ovaj cjeloviti prijedlog, do

⁶¹ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, u odgovoru Financijskoj direkciji Primorske banovine od 21.VI. 1932.

⁶² HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190. Ministar unutarnjih poslova obratio se dopisom od 19. XI. 1931. banu Tartagliji.

⁶³ General Petar Živković obnašao je dužnosti predsjednika vlade, ministra unutarnjih poslova, vojske i mornarice za šestosiječanjske diktature (1929.-1934.). U provođenju diktature kralj Aleksandar se oslanjao na vojsku i policiju (žandarmeriju), koja je tada bila dio vojske, nastojeći tako u državi osigurati mir i red. Stoga je i utjecaj ministra Živkovića u političkim krugovima Kraljevine Jugoslavije bio iznimno velik.

⁶⁴ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190. Dopisom od 25. II. 1932. godine Ministarstvo unutarnjih poslova, u potpisu pomoćnik ministra (nečitko ime i prezime).

⁶⁵ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190. Ban Tartaglia je prema Ministarstvu unutarnjih poslova i Ministarstvu financija uputio dopis od 23. III. 1932. kojim predlaže da se pravoslavnoj crkvi ustupi samostan sv. Marije *de Taurello*.

kojeg je došla općinska uprava i za koji se založila banska uprava, bude prihvaćen kao najpravedniji.⁶⁶ Odmah nakon primitka ovog dopisa ministar Živković intervenirao je kod Ministarstva financija, Odjeljenja katastra i državnih dobara, proslijeđujući popratne dopise uz molbu „da se po mogućnosti pravoslavnoj crkvenoj općini u pogledu zemljišta za zidanje pravoslavnog hrama u Splitu izađe u susret“.⁶⁷ Međutim, u molbi ministra Živkovića izostavljeni su svi ostali koji su bili zainteresirani da se ovaj predmet riješi na zadovoljstvo svih strana.

Biskupski ordinarijat, Društvo za gradnju nove stolne crkve i Biskupijsko sjemenište strpljivo su čekali ishod dogovora između državnih vlasti u Beogradu, banske uprave na čelu s dr. Ivom Tartagliom i općinske uprave na čelu s dr. Jakšom Račićem. Općinska je vlast, pritisnuta zahtjevima državne vlasti, žurno nastojala riješiti ovaj problem pronalaska zemljišta za izgradnju pravoslavnog hrama, dok je izgradnja katoličke katedrale pala u drugi plan. Naime, smatralo se da će se pronalaskom lokacije za izgradnju pravoslavnog hrama *ipso facto* riješiti i pitanje zemljišta za izgradnju katoličke katedrale, što je bilo i predviđeno prijedlogom s kojim su bile suglasne sve strane.

DRŽAVNA VLAST FORSIRA JEDNOSTRANO RJEŠENJE I ZANEMARUJE TREĆU STRANU, TO JEST BISKUPSKO SJEMENIŠTE

Dva dana nakon što je predsjednik Ministarskog savjeta Živković urgirao na Ministarstvo financija da se pozitivno riješi ovaj zahtjev banske uprave, reagiralo je Odjeljenje katastra i državnih dobara pri Ministarstvu financija. Dopisom je od banske uprave zatraženo da se obavi procjena zemljišta u vlasništvu Srpske pravoslavne Crkve na Putu kraljice Marije i da se procijeni vrijednost bivšeg samostana sv. Marije *de Taurello*, nekretnine u vlasništvu Vjerozakonske zaklade.⁶⁸

Prije nego što je Financijska direkcija Primorske banovine pristupila procjeni vrijednosti tih nekretnina, zatražila je od Srpske pravoslavne Crkve u Splitu, mišljenje bi li pristala na zamjenu

⁶⁶ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190. Dopis banske uprave Ministarstvu unutarnjih poslova od 23. III. 1932. godine.

⁶⁷ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190. Dopis od 19. IV. 1932. godine.

⁶⁸ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, dopis od 8. IV. 1932. godine.

svojem zemljišta za samostan sv. Marije *de Taurello*.⁶⁹ Pravoslavna crkvena općina u Splitu izrazila je suglasnost i spremnost za zamjenu zemljišta⁷⁰ pa je temeljem tih uputa, ali i na temelju usmenog naloga pomoćnika ministra financija, banska uprava, na čijem se čelu još uvijek nalazio ban Ivo Tartaglia, dala nalog nadležnim službama u Tehničkom odjeljenju da se obavi procjena vrijednosti samostana sv. Marije *de Taurello*.⁷¹

Samostan površine 1000 metara četvornih procijenjen je na vrijednost od dva milijuna dinara, dok je dio parcele od 723 metra četvorna uz samostan procijenjen na osamsto tisuća dinara, dakle ukupno dva milijuna i osamsto tisuća dinara.

Također je obavljena i procjena zemljišnih čestica u vlasništvu Srpske pravoslavne Crkve. Zemljište na Putu kraljice Marije površine 5132 metara četvornih, koje se nalazilo u vlasništvu Srpske pravoslavne Crkve, procijenjeno je na iznos od dva milijuna tristo devet tisuća i četriristo dinara, tj. na iznos nešto manji od petsto dinara po metru četvornome. Međutim, pri procjeni vrijednosti nije se vodilo računa o tome da je spomenuto zemljište prema postojećem Regulacijskom planu bilo negrađevinsko i planirano za uređenje parka uz katoličku katedralu. Ovlašteni sudski vještaci tu su parcelu procijenili na iznos od dva milijuna tristo devet tisuća i četriristo dinara, a ta bi vrijednost, prema mišljenju vještaka, mogla biti i veća ako bi došlo do izmjene Regulacijskog plana. Spomenutom negrađevinskom zemljištu, koje je Pravoslavna Crkva u Splitu od Državnog erara kupila godine 1926. za samo 4000 dinara, tako je povećana cijena za više od 577 puta u samo šest godina, a da se ni jedna bitna okolnost u vezi s tim zemljištem nije promijenila. To zemljište i dalje prema Regulacijskom planu grada nije bilo građevinsko.

Izaslanik Financijske direkcije Dragutin Došen, koji je u ime Financijske direkcije Primorske banovine bio prisutan kod izvida ovlaštenih sudskih procjenitelja,⁷² temeljem načinjenih procjena sastavio je izvješće koje je uputio Primorskoj Financijskoj

⁶⁹ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, dopis od 15. IV – 1932. godine.

⁷⁰ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, dopis od 21. VI. 1932. godine, u potpisu paroha Sergija Urukala.

⁷¹ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, nalog Banske uprave koji je potpisao ban Ivo Tartaglia.

⁷² Ovlašteni su sudski vještaci u ovom predmetu bili File Marasović, Ivan Ivanišević, Vicko Tudor i Vicko Šegvić.

direkciji.⁷³ U tom izvješću, kao i u izvješću Ivana Ivačića, tehničkog savjetnika u Tehničkom odjeljenju pri Banskoj upravi Primorske banovine, zemljišna čestica na kojoj su se u središtu grada nalazili samostan sv. Marije *de Taurello* iz 13. st. i crkvice sv. Marije iz 11. st. procijenjena je neperspektivnom i bez ikakve povijesne i umjetničke vrijednosti. Pritom je jasno izraženo mišljenje kako bi se država riješila jednog nepotrebnog tereta koji joj ne donosi nikakvu korist. Samostan sv. Marije *de Taurello* bi, kako se navodi, bio pogodan za izgradnju pravoslavnoga hrama "koji bi bio za vjekove ukras središtu grada".⁷⁴ Tendencija procjenitelja bila je dakle da se vrijednost samostana s pripadajućim zemljištem u samom središtu grada obezvrijedi i snizi, dok je vrijednost negrađevinskog zemljišta u samo šest godina narasla za 577 puta.

Financijska direkcija Primorske banovine je na temelju tih izvješća uputila dopis Ministarstvu financija, Odjeljenju katastra i državnih dobara sa zamolbom da se obavi zamjena ovih nekretnina jer su njihove procijenjene vrijednosti izjednačene, a zamjena bi riješila jedno vrlo osjetljivo vjersko i političko pitanje u Splitu.⁷⁵

Na ovaj je dopis Financijske direkcije upućen Ministarstvu financija reagirao, popratnim dopisom, ban Primorske banovine Josip Jablanović.⁷⁶ Preporučio je ministru financija Đorđeviću odobrenje ovog predmeta i zamjenu zemljišta, osobito stoga što će se "učiniti kraj jednom vrlo osjetljivom sporu, koji je remetio uspostavu bratskih osjećaja i raspoloženja između žitelja rimokatoličke i pravoslavne crkve".⁷⁷ Pritisnuta političkim zahtjevima viših instancija vlasti, Banska je uprava očito željela da se ovaj problem zbog svoje osjetljivosti što prije privede kraju. O cjelovitom i usuglašenom prijedlogu koji su općinske vlasti putem banske uprave dostavile Ministarstvu financija, više se nitko

⁷³ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, iz izvještaja Dragutina Došena od 25. VI. 1932., višeg katastarskog agronoma i izaslanika financijske direkcije.

⁷⁴ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, izvještaj Dragutina Došena.

⁷⁵ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K.O. Split, kut. 1190. Dopis Primorske financijske direkcije upućen Ministarstvu financija pod br. 103850/3100 od 13. IX. 1932. godine.

⁷⁶ Josip Jablanović na banskoj dužnosti zamijenio je bana Ivu Tartagliu, koji je razočaran stalnim smanjivanjem banskih ovlasti i zaobilaženjem kod donošenja ključnih političkih odluka, nakon izgreda na Euharistijskom kongresu u Omišu u lipnju 1932. godine podnio ostavku.

⁷⁷ HR DAST – 152 Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K.O. Split, kut. 1190. Dopis bana Josipa Jablanovića br. 11200/32 od 15. IX. 1932. godine.

nije izjašnjavao. Banska i općinska uprava, pritisnute političkim zahtjevima i pritiscima državne vlasti, željele su po svaku cijenu riješiti pitanje zemljišta za izgradnju pravoslavnog hrama pa i po cijenu da svi ostali zainteresirani budu isključeni iz dogovora.

Ministarstvo financija i Odjeljenje katastra i državnih dobara željelo je učvrstiti svoje uvjerenje kako predložena zamjena zemljišta ne ide na štetu Državnog erara. Zato su iz Ministarstva financija zatražili od općinske uprave da se izjasni kako je po Regulacijskom planu riješeno pitanje zemljišta u vlasništvu Srpske pravoslavne crkvene općine u Splitu i što se prema Regulacijskom planu na tom zemljištu može izgraditi.⁷⁸ Pošto su iz splitske općine dobili odgovor koji je potvrdio procjene vještaka i zadovoljio Ministarstvo financija, tj. Direkciju katastra i državnih dobara, pristali su da se zamjena obavi. Naime, kako se navodi u dopisu općinske uprave, ako bi se pristupilo skoroj izgradnji katoličke katedrale i biskupskoga sjedišta, postojeće zemljište moralo bi se u cijelosti otkupiti ili zamijeniti, a ako bi se pak odustalo od tog plana, onda bi se, kako je već prije donošenja Regulacijskog plana bilo spominjano, zemljište moglo iskoristiti za gradnju privatnih kuća.⁷⁹

Tako bi Državni erar za samostan s pripadajućim zemljištem i poslovnim prostorima u središtu grada, koje su vještaci proglasili neperspektivnim i trošnim, dobio negrađevinsku parcelu koja je prema Regulacijskom planu predviđena za izgradnju parka uz katoličku katedralu. Pravoslavna Crkva, koja je bila vlasnik, nije na njemu mogla graditi hram, dok Biskupsko sjemenište, koje je prema Regulacijskom planu ondje trebalo urediti park pokraj katoličke katedrale, nije moglo graditi katedralu jer je dio zemljišta bio u vlasništvu Srpske pravoslavne Crkve. Općinska je uprava bila zainteresirana da se ovom zamjenom zemljišta problem riješi, ako je moguće, na zadovoljstvo jednih i drugih.

Kad je dobio potvrdu općinskih vlasti da Državni erar neće biti zakinut u ovoj zamjeni, ministar financija Milorad Đorđević od Ministarskog je savjeta zatražio da odobri zamjenu zemljišta u vlasništvu Srpske pravoslavne Crkve za samostan sv. Marije *de Taurello* u središtu grada.⁸⁰ Na sjednici održanoj 15.

⁷⁸ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190. Dopis Ministarstva financija br. 33362 od 6. X. 1932. godine.

⁷⁹ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190. Dopis Općine splitske br. 11660, od 30. XI. 1932. godine.

⁸⁰ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190. Dopis Ministarstva financija od 30. I. 1932. ministarskom savjetu u Beogradu.

veljače 1933. Ministarski savjet odobrio je da se samo izmijeni zgrada samostana, površine 1000 metara četvornih, bez okolnog zemljišta.⁸¹ Stoga se Srpska pravoslavna crkvena općina u Splitu pismom od 12. ožujka 1933. obratila osobno ministru financija Miloradu Đorđeviću i zatražila da joj se ustupi cijela površina parcele 2384, biće 6, gruntovni uložak br. 456 Katastarske općine u Splitu, jer je to potrebno za zidanje hrama.⁸² Ministar Đorđević zatim je ponovo dopisom reagirao kod Ministarskog savjeta kako bi odobrilo zamjenu cjelokupne parcele 2384 na kojoj se nalazi samostan sv. Marije *de Taurello*, pa je Ministarski savjet, kojim je predsjedao Milan Srškić,⁸³ na sjednici od 30. ožujka 1933. tu zamjenu zemljišta odobrio.⁸⁴

Na temelju te odluke Ministarskog savjeta sastavljen je ugovor o zamjeni zemljišta, koji je potpisan u Splitu i odobren od episkopa dalmatinskog pa je na sudu obavljena uknjižba.⁸⁵ Samostan sv. Marije *de Taurello* tako je dospio u vlasništvo Srpske pravoslavne crkvene općine u Splitu, a zemljište na Putu kraljice Marije na ime Državnog erara Kraljevine Jugoslavije. Time je pitanje zemljišta za izgradnju pravoslavnog hrama, koje je u Splitu nametnuto kao prvorazredno političko i vjersko pitanje tridesetih godina dvadesetog stoljeća, bilo riješeno.

Međutim, zemljište za izgradnju katoličke katedrale na dulje je vrijeme ostalo neriješeno. Državne vlasti u Beogradu i banska uprava Primorske banovine odustale su od prvotnog prijedloga općinske uprave od 21. rujna 1932., koji je bila prihvatila i banska uprava na čelu s dr. Ivom Tartagliom. Taj je prijedlog uključivao

⁸¹ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, iz Izvješća Ministarstva financija, Odjeljenje katastra i državnih dobara br. 9912/5 od 20. III. 1933.

⁸² HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, iz Izvješća Ministarstva financija, Odjeljenje katastra i državnih dobara br. 9912/5 od 20. III. 1933.

⁸³ Milan Srškić bio je član Jugoslavenskog odbora u Londonu. Više puta biran je za poslanika u beogradskoj skupštini. Obnašao je ministarske dužnosti u nekoliko Vlada do 5. XI. 1932., kada postaje i predsjednik Vlade. Politički je bio uvjereni monarhist i pomagao je u provođenju šestosiječanjske diktature, dok je po stranačkom opredjeljenju bio član Radikalne stranke. Nakon uvođenja diktature politički se svrstao uz kralja. U vrijeme diktature bio je jedan od osnivača režimske Jugoslavenske nacionalne stranke.

⁸⁴ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, iz Izvješća Ministarstva financija, Odjeljenje katastra i državnih dobara br. 9912/5 od 20. III. 1933.

⁸⁵ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, Ugovor izmjene od 28. IV. 1933. godine, sastavljen u Splitu.

sve zainteresirane strane i nije išao na štetu ni jedne strane u postupku.

Kad je Biskupsko sjemenište zatražilo da mu Državni erar proda spomenuto zemljište na Putu kraljice Marije za isti iznos za koji je prodano i Srpskoj pravoslavnoj Crkvi, iz Odjeljenja katastra i državnih dobara pri Ministarstvu financija odbili su taj prijedlog uz obrazloženje kako ne mogu odobriti prodaju spomenutog zemljišta jer je ono sada, iako negrađevinsko, procijenjeno na 577 puta veći iznos.⁸⁶ Financijska direkcija privoljela je Biskupsko sjemenište da u zamjenu ponudi zemljište na Gripama, svojedobno kupljeno za vojno vježbalište i čija je vrijednost procijenjena na 417.000 dinara. Međutim, Ministarstvo financija ostalo je pri stajalištu da ne može odobriti zamjenu zemljišta zato što je zemljište na Putu kraljice Marije prilikom zamjene za samostan sv. Marije *de Taurello* procijenjeno na iznos od dva milijuna tristo devet tisuća dinara, a spomenuto zemljište, prema procjeni Financijske direkcije Primorske banovine, nema tu vrijednost.⁸⁷

Tako je propao pokušaj Biskupskog sjemeništa da od Državnog erara kupi zemljište koje je bilo potrebno za izgradnju nove katoličke katedrale u Splitu.

CONTENTIONS ABOUT THE BUILDING SITE FOR CATHOLIC CATHEDRAL AND ORTHODOX TEMPLE OF ST. SAVO IN SPLIT IN 1920^s AND 1930^s

Summary

Contentions about the building site for Catholic cathedral and Orthodox temple arose during the 1920s and 1930s. This contention stems from the unilateral state decisions which were not in compliance with the spirit of guaranteed religious equality warranted by the Vidovdan Constitution of 1921. Namely, in the attempts of The Association for building a new cathedral to buy a part of state property next to the Theological Seminary's garden, a planned building site for a Catholic cathedral, the Serbian

⁸⁶ HR DAST – 152, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju K. O. Split, kut. 1190, Dopis Ravnateljstva Biskupskog sjemeništa u Splitu br. 2233 od 11. VI. 1934. godine.

⁸⁷ Iz okružnice biskupa Kvirina Klementa Bonefačića, *List Biskupije splitsko-makarske*, god. 1936., br. 11-12, 137-139.

Orthodox Church district in Split became involved. Ignoring the public offer of The Association for building a new cathedral, the Ministry of Finance, contrary to provisions of the law, without tender and auction, sold the site for an insignificant amount to the Serbian Orthodox Church. This transaction caused huge problems to the Split municipal authorities because a new urban plan had already been issued and this lot was designated for a park next to the planned Catholic cathedral. Altering this urban plan, which was the request of the Serbian Orthodox Church, would disrupt the religious harmony and weaken the already delicate municipal political balance. To the appeal of the Serbian Orthodox Church, federal authorities from Belgrade became involved with written requests to the municipal and regional authorities, urging them to solve this problem as soon as possible. Thus, the municipal and regional authorities attempted to find an appropriate building site for the Orthodox monastery and make exchange of lots with the Serbian Orthodox Church to the satisfaction of all parties involved. The exchange of the lot owned by the Serbian Orthodox Church, next to the Bishop's Seminary, was suggested for the St. Marie de Taurello abbey from the 13th century, which is located in the center of the old city (within the ancient Diocletian's Palace) and, as a part of Church property, was then under the jurisdiction of their church lawful endowment. Local authorities yielded under the pressure of the federal and in an attempt to resolve the dispute, they underestimated the real value of the property. The value of the lot owned by the Serbian Orthodox Church, in only six years increased 577 times, while the St. Marie de Taurello abbey in the historic city center was declared as unprosperous, and the swap was executed in secret. This swap was carried out without consultation with the Catholic Church, which was for centuries the real owner of the St. Marie de Taurello abbey and the only party who could legally dispose with the named property. In this manner, with a unilateral move by the Ministerial council in Belgrade, direct material damage was caused to the Catholic Church in favor of the Serbian Orthodox Church in Split, which thereby resolved the issue of the building site for its temple, whereas the issue of the building site for the Catholic cathedral was postponed for some future time.